

Derfor graver vi

– at skabe medejerskab til historien

Palle Siemen og Kamma M. Poulsen-Hansen, Sydvestjyske Museer

Arkæologiske udgravninger giver os en enestående kildemateriale og mulighed for at skrive en vedkommende historie for alle. Især den nære historie kan give anledning til eftertanke og blive et aktiv for befolkningen. Vidensdeling, diskussion, planlægning og strategi er centrale for at opnå det bedste resultat ved den arkæologiske undersøgelse, mens fremlæggelse af resultaterne fagligt og populært er yderst centrale for at skabe forståelse af arkæologien og medejerskab til historien.

Der kan næppe herske tvivl om, at udgravninger er et yderst centralt omdrejningspunkt for arkæologien, men også for omverdenens opfattelse af faget og dets udøvere. En debat om: Hvorfor vi graver? er derfor vigtig og bør vel i bund og grund forgå kontinuert. Præmisserne for debatten kan derimod diskuteres og bør isoleres, så de bagvedliggende bevæggrunde fremgår klart.

Diskussionen er vel til dels fremprovokeret af en generel irritation fra bygherrer, entreprenører etc. over en lovgivning, der med afsæt i Malta konventionen sætter hensynet til kulturarven højt, og som også sætter økonomisk trumf bag dette hensyn. Der er fremført økonomiske argumenter mod de arkæologiske undersøgelser, og i samme åndedrag bliver der ofte spurgt om ikke, der er undersøgt nok. Med andre ord: En del mener, at den nødvendige (arkæologiske) viden er til stede! Men kan det nu passe?

Der er to indfaldsvinkler til denne diskussion, dels en intern, der bør afspejle faglige bevæggrunde, dels en ekstern, der bør tage hensyn til offentligheden og økonomien. Værdien af de arkæologiske undersøgelser bør forklares udadtil.

Alle har ret til en fed historie

Et af de centrale punkter i bevarelsen af kulturarven er offentlighed: det at fortidsminderne er kendte skulle gerne betyde, at vi passer bedre på dem. Og i forlængelse af dette er der ikke meget ræson i at kassere fortidsminderne, dvs. undlade en undersøgelse, når de ligger i vejen for fremskridtet (for hvorfor så overhovedet passe på dem): Dette er ikke

et argument for en arkæologisk undersøgelse, men blot en konstatering. Den faglige begrundelse for den enkelte arkæologiske undersøgelse bør naturligvis være nøje gennemtænkt. Der skal med andre ord være en overordnet plan, hvortil den enkelte undersøgelse forholder sig: Forskningsplan og -strategi.

Arkæologien er på mange måder et produkt af nationalstaten, og derfor repræsenterer den en generel historieskrivning: Danmarks Oldtid. Den mangfoldighed som præger landet i kulturel henseende er på mange måder blevet undertrykt af en generel historieskrivning med udgangspunkt i statens centrum: København. I denne sammenhæng er det vigtigt at skelne mellem en generel og en specifik historieskrivning, og set i forhold til den generelle historieskrivning har vi måske foretaget tilstrækkelig arkæologiske udgravninger med undtagelse af de få spektakulære. Men i forhold til den specifikke historie er det nødvendigt at fortsætte udgravningsaktiviteten – stadigvæk i forhold til plan og strategi.

Hvis vi ønsker medejerskab til historien og dens efterladenskaber må denne vise nærvær og ikke kun relatere sig til begivenheder og monumenter langt væk. Derfor må arkæologien fortsat være aktiv lokalt – såvel aktivt gravende som formidlende.

I en tid, hvor vi bliver mere og mere rodløse, flytter væk fra de egne, hvor slægt og familie har rod, kan historien for det område, hvor man bosætter sig og slår nye rødder, blive et aktiv på samme måde som skole, idrætsliv etc. Der er steder i Danmark, hvor

det er den generelle opfattelse, at der ikke var noget før f.eks. byen blev skabt (Esbjerg opstået omkring en havn vedtaget af folketinget i 1865), mens andre med stolthed refererer til en mere end 1000 år lang historie (Ribe med handelspladsen, hvis begyndelse dateres til år 710). Men før byerne var der også en historie og arkæologien er det eneste fag, der med substans fremdrager denne, og måske giver stof til eftertanke og perspektivering: Her har der boet mennesker i årtusinder og det skulle der gerne fortsat være mulighed for.

For at gøre det kort: Alle har ret til en fed historie, men gør vi den ikke vedkommende og specifik kan det være lige meget, for så er der ikke lokalt medejerskab og incitament til at bevare og sikre vor kulturarv og historie.

Et Rundetårn af viden

Hvis arkæologien skal opfattes som andet end skattegravning, må vi nødvendigvis have en løbende debat om fagets væsentligste kildefrembringende aktivitet: den arkæologiske udgravning. Det er vor opfattelse, at vi fortsat skal udgrave, fordi arkæologi er en videnskab, hvis grundlæggende kilder er baseret på iagttagelser, og jo flere iagttagelser, jo større er sandsynligheden for dækkende synteser – men iagttagelserne må ikke blive gjort i blinde, dvs. som ren repetition. Det er vigtigt fortsat at diskutere den arkæologiske undersøgelsesstrategi i forhold til en række overordnede problemstillinger og kontinuert udvikle denne. Samtidig er det vigtigt fortsatte at diskutere og udvikle de teoretiske aspekter af faget – som naturligvis er en forudsætning for et gennemtænkt feltarbejde.

At optimere den viden, som årtiers udgravninger har frembragt, er et centralt punkt, men samtidig er det yderst vigtigt ikke i første omgang at fokusere på det, som vi ikke har nået, men i stedet kvalificere de fremtidige udgravninger gennem forskningsplaner og -strategier; såvel nationale, regionale som lokale. Det er vigtigt, at nye metoder inddrages ved de arkæologiske udgravninger, men på en sådan måde, at det sikrer en streng tilbage til tidligere udgravninger. Således at de teser tidligere udgravninger var baseret på og fremgravede resultater kan efterprøves eller modificeres.

Et væsentligt aspekt i forbindelse den arkæologiske kildeindsamling er vidensdeling. Man kan hævde at dansk arkæologi har publiceret for lidt, men det er vigtigt at holde sig for øje, at videnskabelige publikationer blot er én form for vidensdeling, og set i forhold til de arkæologiske udgravninger er sådanne måske knapt så vigtige som den direkte erfaringsudveksling arkæologerne imellem i form af mindre, emnespecifikke seminarer og kollokvier. Vi har så at sige et Rundetårn af viden, men når aldrig toppen med udsyn og overblik, hvis ikke vi indgår i dynamiske miljøer af en vis størrelse og indgår i samarbejder.

Hvorfor publicerer vi så lidt?

I stedet for at fokusere for meget på det bombastiske: ”Hvorfor graver vi?”, bør man snarere eftertænksomt spørge: ”Hvorfor publicerer vi så lidt og så usystematisk?”.

En arkæologisk udgravning er ikke slut før end beretningen foreligger, er et vigtigt udsagn, men bør i virkeligheden udvides til også at omfatte publiceringen, for at få det optimale ud af den viden, der er akkumuleret ved udgravningen. Debatten omkring publicering har også to indfaldsvinkler: intern og ekstern. Manglende publikationer set fra den interne vinkel betyder manglende vidensdeling; vi ved så at sige ikke, hvor meget nyt der er at hente i resultaterne af de arkæologiske udgravninger – et problem, der i virkeligheden rækker generationer tilbage. (En hastig gennemgang af Skalk, hvor der gennem årene er præsenteret mange vigtige udgravninger viser, at fortlivende få er fremlagt videnskabeligt, men mange har givet gode stunder for læseren og dannet basis for spændende udstillinger).

Det er måske heller ikke alt, der i første omgang bør fremlægges på skrift – sker dette kan man forudse en katastrofal mangel på spaltepads. Dette betyder ikke, at udgravningerne ikke bør publiceres, men snarere at der skal være tid og plads til at lave de større synteser. Det vi mangler, for at dette kan lade sig gøre, er måske overblik: det overblik, som tidligere Arkæologiske Udgravninger i Danmark gav os mulighed for at skabe inden for de emner, hver enkelt arbejdede med. Det overblik må faget have genskabt, og mulighederne er utallige i nu-

tidens elektroniske medier. Men hvem skal stå for dette arbejde og hvordan skal det struktureres? Vi skal ikke her komme nærmere ind på dette spørgsmål, men blot konstatere, at det er yderst centralt for den vidensdeling, som er nødvendig i optimeringen af arkæologien som disciplin – og således også for den arkæologiske udgravningsvirksomhed.

Den eksterne indfaldsvinkel er mangesidig og omfatter ikke kun den skriftlige formidling (som oftest i form af artikler i lokale tidsskrifter), men også foredrag og udstillinger. De flygtige foredrag giver ikke en vedvarende formidling af de mange resultater fra de arkæologiske udgravninger, men dem møder vi ofte i udstillinger såvel på museerne som udenfor disse. Et eksempel på sidst nævnte ses i Østskoven ved Esbjerg, hvor resultaterne af de arkæologiske undersøgelser er formidlet i en udstilling på stedet, og en række hustomter er markeret i landskabet hvor de oprindeligt lå. Herved er der skabt grundlag for flere ruter for skovgæsterne, som rundt i skoven kan besøge husspor fra ældre bronzealder til ældre middelalder.

Hvad angår spørgsmålet ”Hvorfor publicerer vi så lidt”; så er der formentlig flere grunde. Både til de

manglende publikationer og det usystematiske billede af udgravningsvirksomheden. Den væsentligste grund er sandsynligvis en manglende økonomi til en systematisk publikationsvirksomhed, men der er også andre grunde med udspring i fagets traditioner og uddannelsers karakter. Der er atter tale om en ekstern og en intern indfaldsvinkel.

Den eksterne diskussion omfatter mulighederne for at tiltrække tilstrækkelige midler til de nødvendige publikationer, men bør også påpege vigtigheden af skabelsen af de rette rammer for tilstrækkeligt stærke og kreative forhold for dette arbejde: at skabe arkæologiske miljøer på de gravende institutioner.

Den interne diskussion omfatter vor egen indfaldsvinkel til afrapporteringen af de enkelte arkæologiske undersøgelser, fra lavest (billigste) fællesnævner til det ypperste. Hvis beretning, kulturhistorisk rapport og eventuelle efterfølgende publikationer blot skal overstås for at næste udgravningssæson kan skydes i gang, er det måske tid til at stoppe op og overveje værdien af det arkæologiske arbejde. Hvis ikke (og det tror vi er gældende), må vi se at få smøget ærmerne op og komme i gang!